

էին ջարդում: Կռիւր սկսեց գինեւան մէջ: Ստանալով թէն չը կան, բայց ծանր վիրաւոր- վածներ կան: Հազիւ կարողացաւ պոկցիւնը և Բիրենսկում եղած զորքը կարող վերականգնել: Լրացելը աւելցնում է որ դարձեալ սպասում են ջարդի կրկնվելուն:

Մենք լուսմ ենք, որ Ջալալ Եֆենդի Ունսի Զա- դէ խնդրեք ներկայացրեց կառավարութեանը Թիֆլիսում մի ամսագիր հրատարակելու համար: Ամսագրի վերնագիրը կը լինի «Բաշքիւլ» որ նշա- նակում է «Հանապարհօրդի քսակ» և կը հրատա- րակվի երեք լիզաներով, թուրքերէն, արաբերէն և պարսկերէն:

Այսօր, մայիսի 12-ին, ժամը 8-ին երեկոյեան, Արծրունու թատրոնում պ. Ա. Երկեան շարու- նակելու է յօդուտ Ուսուցչական հայոց ընդհա- նուր ժողովի իր սկսած դասախօսութիւնը «Բա- րեպրոնութեան վրա հայոց մէջ»: Իսկ պ. Յարութի դասախօսութիւնը իրանից անկախ պատճառնե- րով յետաձգվում է մինչև օգոստոս ամիսը, երբ կը կարգադրեն և ուրիշ դասախօսութիւններ նոյն նպատակով:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՍՏՐՈ-ՈՒՆԳԱՐԻՍ

Մայիսի 7-ին Վիեննայի մէջ հրատարակ- ւող գրեթէ բոլոր լրագրները տպեցին հե- տեւեալ շրջաբերականը, որ ստորագրված է քաղաքական, գիտական և գրականական աշխարհի մէջ ամենայայնուի քրիստոնեայ անձինքներէ:

«Հայրենակիցներ, արդէն մի քանի շաբաթ է, որ ողորմելի և հալածված հրէաներից հազարաւորներ անգաղար անցնում են մեր արեւելեան սահմանները: Այն արեւելահեղ անցքերը, որոնք անցեալ տարի սարսափ տարածեցին Կիւմի մէջ, այս տարի աւելի ընդարձակ չափերով կրկնվեցան՝ Գուբոսա- րի, Օֆայի, Գոցեօվի, Մագիլօվի և մանա- ւանդ Բալտայի մէջ հրէական ազգաբնակու- թիւնը այս տարվայ զատկին այնպիսի չա- փերով:

Դուր, և տեղը՝ վայելչակերտ փայտաշէն եկեղե- ցեակ մը կը շինուի՝ համարձա՝ զանգակատունով, որոյ զոյգ զանգերը՝ յիշատակ է, իւր նուիրա- տուութիւններովը հանրածանօթ ընկի տիկնիսեցի պ. Անտոն Սողոմոնեան Ղարախանայի:

Նորաշէն եկեղեցւոյ համար 2900 ռուբլի ծախ- սուած է, որոյ 1200-ը երևանցի պ. Աղեքսանդր Նիկիտիչ Թայրեանը նուիրած, իսկ մնացեալը՝ տեղւոյս և երթեկեղ աղգայիններէն հանգանա- կուած է:

Եկեղեցին տակաւին օծուած է, այլ վերջաբով կը կատարուի ու պատարագի խորհուրդը:

Թէն Զմիւռնիոյ առաջնորդ գեր. Տ. Մեքիսե- դիկ արքեպիսկոպոստ ու Էջմիածին գնացած ժա- մանակ՝ վերադարձին օծելու խօսք է տուել, բայց դժբաղդաբար՝ յայնժամ Բօթիկն ուղղակի չորե- նաւ գտնելով, չէ կրցեր Պաթում հանդիպել, որոյ համար ցաւակցութեան յատուկ նամակաւ մը տե- ղւոյն ժողովուրդը մխիթարել է:

Չը մոռնանք աստ յայտնել թէ՛ նորին սրբադ- նաթիւնը վեհ. Աթոռիկոսին միջնորդելով՝ տ. Կոստանդին քահանային մանկապազոյն թափ- չեալ կ'աւելուէր ըստուած կրօնական գլխաւոր պարգևատրել է՝ իր քաջալիրութիւնը քահանային:

Պաթումի հայ գաղթականութիւնը շատ կը յարգէ և կը յիշէ զազգայնաբար ամեն. Տ. Ներ- սէս պատրիարքը, և շատ կը սիրէ՝ զՄուրադեանց գեր. տ. Մեքիսեդիկ սրբազան:

Երբ հայր Մուրադեանց Պաթում կուգայ՝ տեղ- ւոյս ազգայինք միաժամուս՝ դաշտային փառաւոր ճաշ մը կուտան Սարաջ-Սու ըստած ծաղիկազարդ սարաւանդակին վերայ:

Եկեղեցին իրեն պէտք եղած դարերն ու անօթ- ներն ունի, որոց արժէքը 600 ռուբլի կը կշռեն:

Սոյն Ամենայնիկեան եկեղեցւոյն առաջ խորա- նը փրկչական գեղեցիկ պատկեր մը կ'աւելնէ, որ յիշատակ է Տրապիզոնի արդի առաջնորդ՝ Նա- զարեանց գեր. տ. Մատթէոս սրբազանին:

Քահանայն փոխելու սրտիւ կ'օրհնէր միշտ

րազործութիւններն ենթարկեցաւ, որոնք այդ ողորմելիներէն հասցրին մարդկային դժբաղդութեան ամենավերջին սահմաննե- րին: Պանատիկոս ամբողջ միացաւ մարդաս- պանութիւններ գործելու, կողոպտելու և հրդեհ գցելու համար: Այդ ամբողջ մո- լոր էր դարձնում ամբողջ քաղաքներ, հա- զարաւոր աշխատասէր մարդկերանց աղքա- տացնում էր, չէր խնայում ոչ կեանքը և ոչ սեփականութիւնը: Ձրկված իրաւունքներէ, պաշտպանութիւնից և հայրենիքից հալած- ված այդ անմեղները թողնում են այն եր- կիրը, որտեղ նրանք ծնվել են, որ իրանց դժբաղդութեան ժամանակն էլ սիրում են իբրեւ հայրենիք, և ապրուստի միջոցներից զրկված թափառում են օտարութեան մէջ աշխարհի հեռաւոր մասերում նոր հայրե- նիք գտնելու համար:

«Ներկայումս քաղաքակրթված բոլոր երկրները ցաւակցութեամբ ընդունեցին լուրերը այդ սարսափելի անցքերի մասին: Այդ ապաւորութիւնը անհրաժեշտ պարտա- կանութիւն է դարձնում իրական օգնու- թիւն հասցնել ողորմելիներին, որպէս զի դրանով մասամբ գտնէ թեթեւացի այն մեղքը, որ գործել են մոլորված մարդիկ իրանց եղբայրների դէմ:

«Աւստրիան, որ պարծենում է իր կրթու- թեամբ և բարոյականութեամբ, Աւստրիան, որ յաճախ ցոյց է տուել իր ազնիւ սիրտը, որ նորերում ինքը փորձել է, թէ հասա- լակութիւնը մինչև ո՞ր աստիճան համա- րութեամբ վերաբերվում է դէպի իր անդա- մի դժբաղդութիւնը, Աւստրիան անկարող է հեռու մնալ ողորմածութեան այդ գործից: Անկարողելի վշտի ծանրութեան տակ թող ճնշվի այն սահմանը, որ դրված է մարդկերանց մէջ կրօնով, ծագումով և նա- խապաշարմունքով: Երբեք առաջիններ, որոնց դիմել են մարդկային մոլորութեան այդ դո- հերը, առաջինները լինենք իբրեւ օգնողներ տառապեալներին:

Ղեկավարեանց սրբազանն, առաքելով թէ՛ նա- ընաւ իւր հովանին և պաշտպանութիւնը չէ զա- ցած Պաթումի հայոց:

Եկեղեցւոյն առաջնին շինութիւնը տակաւին վեցամեայ է, յորում չորս երեկայ մկրտուած է: Իսկ քահանային իւր չորս տարուան հովուական չրջանին մէջ միայն երկու պատկ կատարելուն համար կը տրամեջար . . . :

Աստ ջրօրհնաց արարողութիւնը մեծահանդէս կը կատարուի եղբւր Սարաջ-Սու ըստած գետին եղբրը:

Եկեղեցւոյն կից է՝ Մեսրոպեան անուն փոքրիկ վարժարան, որոյ շինութիւնը 400 ռուբլի սպառած է: Սոյն շէնքն՝ երկու սենեակ ունի, մին՝ մանչ տղայոց համար, իսկ միւսն՝ աղջկանց: Երկու դասա- րաններն ալ իրենց յարմար դասաւանդներն ունին: Այս վարժարանի մէջ քահանայն դասախօսել է զատ՝ նաև երկու վարժապետ և մի վարժուհի կը դասախօսեն 30-ի չափ աշակերտաց և աշակեր- տուհանց:

Սոյն հաշուէն դուրս են անխորաբար ընդունած հինգ համազգային աշակերտները:

Մեսրոպեան տանուք՝ հոգաբարձուի մը անօ- բնութեամբ արձակուրդ էին այսօր արեգակ- ն աշին խաւար ու մը պատճառելով:

Գարոյցին վարչութիւնը չորս անձինքներէ կազ- մեալ հոգաբարձութեան մը յանձնուած է, որ զպրոցին ծախքերը յանձնաձեւելու համար յա- տուկ եկամուտ չունենալով՝ ժողովարարութեամբ կը հայկապիւնեն:

Գաստուններն առ այժմ գրեթէ ձրի են:

Առ այս դարման մը կը խորհուի և մշտնջենա- ւոր աղբիւր մը գտնելու կաշխատուի: Թէն ու- լախ եղբ, որ այս տարի յունվարի 1-էն սկսեալ 40 անդամներէ բաղկացեալ Պաթումի ծխական զարոյցի անուամբ ընկերութիւն մը հաստատուած է հոս, որ տարեկան 12 ռուբլի կը վճարեն Մես- րոպեան վարժարանին:

Յիշեալ ընկերութիւնն իւր մէջ գանձապետ մը

«Լոնդոնում, Բերլինում, Նիւ-Եօրկում և այլ տեղերում արդէն մասնաժողովներ են կազմ- վել, որոնց նպատակն է օգնել ուսուսչպատակ հալածված հրէաներին, գաղթականներին կերակուր, հագուստ և ապաստարան հաս- ցնել, պահպանել նրանց ձգտումները դո- յութեան նոր աղբիւրներ գտնելու համար: Ի նկատի առնելով այդ հանգամանքը, ներ- քե ստորագրողները վճռեցին Վիեննայի մէջ ամբողջ պետութեանից նուիրատուութիւն- ներ հաւաքող կենտրոնատեղի կազմել, որ- պէս զի Աւստրիան էլ միջոց ունենայ նպաս- տել մարդասիրական այդ մեծ գործին: Գի- մում ենք ձեզ, հայրենակիցներ, ամենա- խնամար խնդրելով յետ չը դարձնել ձեր բա- րի հոգին այդ անսահման վշտից: Ամենա- րագ և նշանաւոր օգնութեամբ դուք կա- պացուցանէք, որ մենք՝ աւստրիացիներս էլ յետ չենք մնացել այն ազգերից, որոնք մարդասիրութեան, բարոյականութեան և քաղաքակրթութեան անունով իրանց եղբայր- ներ համարում իւրաքանչիւր մարդու, որ անմեղ է և մի և նոյն ժամանակ վշտացած: Մենք դիմում ենք բոլոր ազգութիւններին, բոլոր դասանութիւններին և բոլոր դասա- կարգերին: Մենք դիմում ենք ամենքին, որոնք պաշտում են մարդկային արժանա- ւորութիւնը և արհամարհում են անիրաւու- թիւնը, ամենքին, որոնք ներշնչված են XIX դարի ամենաբարձր ոգով և որոնք ըն- տեւացել են մարդկային խղճի ձայնին:

«Ներքոյ ստորագրեալները հրաւերք են կարգում ոչ թէ միայն յանուն ողորմածու- թեան, այլ և յանուն այն բոլոր վեհանա- և ազնիւ զգացմունքների, որոնք վերաւոր- ված և անարգված են կատարված տխուր անցքերով: Մեզ հասցրած իւրաքանչիւր նուիրատուութիւնը մենք կընդունենք ոչ թէ միայն իբրեւ ձեր ազնիւ զգացմունքների արտայայտութիւն, որ դուք միշտ ունեցել էք, այլ իբրեւ ապացոյց ձեր արդարասիրու- թեան, իբրեւ օրինակ նախապաշարմունքների

ընտրած է, որ զպրոցին պիտոյքները հոգաբար- ձութեան տեղեկանալով՝ հարկաւորեալ գումարը կը ծախսէ, և այս տարի ինքնապարզօր իւր առա- ջին վճարքը հատուցած է:

Իսկ զալ տարի կը յուսամք որ իւր տարեկան տուրքը կը բաղմագատիկ, երբ լսէ քահանային բաղձանքներն, որ մտադրեալ է սեպտ. ամսոյն մէջ ի Տիֆլիս գումարելի ընդհ. վարժապետական ժողովին վերջը՝ Ներսիսեան զպրոցին մի ուսում- նաւարտ անակալարծ բերել իւր հետ՝ երբ այդե- քաղի համար իւր հայրենիքը երթայ:

Գեոաշէն վաղեմի առաջնորդարան մ'ալ 1-600 ռուբլիով կ'առուցած է, որ քահանային աշխուկալ ընտանիքն ալ կը բնակի:

Ծերունի ժամակույ մ'ունի եկեղեցին, որոյ հա- մար ալ սենեակ շինուած է 200 ռուբլիով:

Նոյնպէս տիրացուի կամ հիւրի մը համար՝ քա- հանայն իւր քանակէն սենեակ մ'ալ յուկցուցած է:

Եկեղեցւոյն քովը յոյնի մը պարտէզ կայ՝ որ ձեռք ձգուելու համար ջանքեր կը լինան:

Մեքիթաբական երեսի մ'է մեզ համար, որ քիչ ժամանակուան մէջ Պաթումի պէս անձուկ տեղ մը այդչափ աղքատու շինութիւններէ յե- տոյ՝ ժողովրդեան վերայ պարտք մը չը մնալով, ընդհանաւախն այսօր 300 ռուբլի առձեռն պատ- րաստ դրամաւորս մը յաւելցուած է:

Եկեղեցւոյ անտեսութիւնն երեսփոխանի մը ձե- ուք կը մատակարարուի:

Արդի երեսփոխանը՝ Թէլաւեցի պաղպաղօշիկի Գասպար Արտեմեան Ստեփանեանցն է, որ ու իշմրածնայ ուսումնական միաբաններին՝ Ստեփա- նէ դեր. տ. Խորէն վարդապետին մեծ եղբայրն, ու Պաթումի գաւառապետն է:

Ամսոյս 15-ին ընդհ. ժողով պիտի գումարի, երեսփոխանի և հոգաբարձուաց նոր ընտրու- թեանց համար:

Պաթումի հին գերեզմանատունին քաղաքին մէջը լինելուն՝ կառավարութեան կողմանէ առ- նուելով՝ հասարակաց պարտէզին տեղին է, իսկ

բացակայութեան ձեր մէջ, իբրեւ մի նշանա- բան, որ մարդկային ամբողջ ցեղի արժա- նաւորութիւնն է կազմում: 1882 թ. մայիս Վիեննա»:

Այս շրջաբերականը հազորդելուց յետոյ, «ԴՈՍՏԵ» լրագրի թղթակիցը ամենատեսուր գոյներով նկարագրում է Ռուսաստանից Աւա- տրիա գաղթող հրէաների դրութիւնը՝ «սովից և մարդկային մոլորութիւններից հալածված այդ ողորմելիները, չը նայելով բոլոր նախազգուշութիւններին, գրում է թղթակիցը, հազարներով լցնում են Բրոքի և այնտեղի մասնաժողովը չը գիտէ, թէ ինչպէս նրանց օգնել: Գաղթականները աւե- լի շատ մեռածների են նմանում, քան թէ կենդանի մարդկերանց»:

ԵԿԻՊՏՈՍ

Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովի մէջ Ֆրէյսիէի տուած մեկնութիւնները եզրագրական վերջին անցքերի մասին հար- ցին կանօնաւոր դիրք են տալիս, որովհետեւ նրանք ցոյց են տալիս, թէ ինչպէս կարելի է վերջ դնել եզրագրական յեղափոխութեանը արեւելեան հայրերի մէջ ձայն ունեցող բո- լոր պետութիւնների շահերի համեմատ, գրում է «ԴՈՍՏԵ» լրագրը: Եզրագրական միմիսարների և խեղճի մէջ եղած անբա- ւականութեան մասին խօսելով, Ֆրէյսիէ յայտնեց, որ Ֆրանսիան աշխատում է պահ- պանել Եզրագրական անկախութիւնը պետու- թիւններից վաւերացրած Ֆիրմաների հա- մեմատ և յոյս յայտնեց, որ այդ անկախու- թիւնը կը պահպանվի Անգլիայի և Ֆրան- սիայի համբերաշէն աշխատանքներով: Ֆրան- սիական արտաքին գործերի մինիստրը մի և նոյն ժամանակ հարկաւոր համարեց յիշեց- նել, որ եզրագրական հարցի լուծելու մի- ջոցների թում կան և այնպիսիները, որոնք կարող են սպառնալ եւրօպական հաւասա- րակշռութեանը և որ գործողութիւնները

նորա տեղ նոր դերեզմանատուն մ'որոշուած է՝ քաղաքին դուրս Սարաջ-Սու ըստած դետի քովը՝ ուր ամեն ազգաց սահմաններն ուրոյն ուրոյն զը- ծուած և ճշգրտւ են:

Պաթումի հովուական վիճակին կը վերաբերին՝ Պաթումի դէմը՝ լիւրանց վերայ քանի մը ցրտեալ փոքրիկ հայ գաղթականութիւններն ալ, ինչպէս են Մախինձաուր, Պարձիսաու, Օրթապաթում և այլն գիւղերը բնակող հայերը:

Այս քաղաքին մէջ՝ «Մալի», «Մեղու», «Ս- րաւարտ» լրագրները կուգան, և երբեմն պար- բերաբար «Մաւսի» և «Թէրճէմանը» է ֆ- քեւար» ալ:

«Մալի» լրագիրը աստ իրեն մի արժանաւոր ներկայացուցիչ, թղթակից ունի պ. Արշակ Մա- տուրեանց ազնիւ երիտասարդը:

Պաթում ուսեալ աղգայիններ ալ կը գտնուին. Գա- լուստ ազա Շիրմազանեան և պ. Սմբատ Արքիման:

Առաջինը քաղաքին մէջ ուսաց տեղութեան գանձարանին թարգման է, իսկ երկրորդը՝ ոստի- կանութեան պաշտօնէին օգնական-քարտուղարը:

Ամեն անոնք՝ որք կարողացած են «Կուուկ», կարողացած են «Արշալոյս», «Արարատ», «Մաւսի», «Նոյս», անշուշտ ճանչնալու են Շիրմազանեանց անունը:

Շիրմազանեանց՝ նշանաւոր է իւր կարեւոր յո- դուածներով, իւր Հայաստանի համար գրած ու- ղեղութիւններով:

1878-ին Ա.Ն.Կ.ՊՏՆԵՐ անունով՝ դուարձալի գրոյցներու, համառօտ ղեպերու, աղգային կիսա- քէ առնուած առակներու ընտիր հաւաքածոյ մը հրատարակեց:

Սն յաւերժայիշատակ հանգուցեալ Ներսէս կա- թողիկոսի աղգական և Տիֆլիսու Ներսիսեան վարժարանի 1824-ին անդրանիկ ուսանողներէն մին է, որ 204 կտոր ընտիր գրաւորներ, տասը հազար կտորի մօտ կրօնական, ողբանալիներ, բարեպաշտներ, ֆիրմաներ, հրովարտական Պարս- կաստանէն մինչև Շիրազ՝ տեղւոյն հայ գաղթա-

սկսելուց առաջ Անգլիայի և Ֆրանսիայի համար անհրաժեշտ է համաձայնութիւն կայացնել եւրոպական պետութիւնների հետ: Եւրոպայի համաձայնութեամբ գործելու անհրաժեշտութիւնը Ֆրէյսինէ այնպէս բացատրեց, որ ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովը չեզոքացնէ, թէ ֆրանսիական կառավարութիւնը պատրաստ է իր կամքը և երկրի շահերը ենթարկել եզրիտական հարցի մէջ ձայն ունեցող միւս պետութիւնների կամքին և շահերին: Նա յայտնեց, որ պետութիւնները ձանաչել են ֆրանսիայի և Անգլիայի զերակշռող դրութիւնը եզրիտասի մէջ և աւելացրեց, որ խորհրդակցութիւնները պետութիւնների հետ աւելի էլ կամայայնէն ֆրանսիայի և Անգլիայի դրութիւնը եզրիտասի մէջ և այդպիսով այդ երկու պետութիւններին միջոց կը տան հանգստութեամբ սպասել զանազան պատահարների:

Ֆրէյսինէի յայտնութեան միւս մասը գուցէ կատարելապէս համաձայն չէ իրականութեան հետ: Շատերը կարծում են, որ Բերլինի, Հռոմի և Վիեննայի քաղաքագետները և պետական անձինք շատ ուրախ չեն, որ կայրիքի մէջ պատահած անցքերը անհրաժեշտ են դարձնում, որ Անգլիան և Ֆրանսիան պաշտպանեն խեղդիկ կամ միջամտեն եզրիտական գործերին: Քաղաքական յայտնի շրջանների մէջ դեռ ևս չէ անհետացել այն անբաւականութիւնը, որ պատճառեցին Անգլիան և Ֆրանսիան, առաջնակարգ զերխաղաղութիւնը խեղդիկ խանդավառութեամբ զահրէնկեց անելու և նրա տեղը այժմեան խեղդիկ եզրիտական գահը բարձրացնելու ժամանակ: Այդ անբաւականութիւնն է պատճառը, որ մի քանի պետութիւններ հակված են թոյլ տալ սուլթանի միջամտութիւնը եզրիտական գործերին: Ֆրանսիական և անգլիական կառավարութիւնները մի ժամանակ, ցանկանալով խանդավառութեամբ զահրէնկեց անել, իրանք զիմեցին սուլթան:

կան դիւրօրէն մէջ չըջողակելով խնամք հաւաքած էր—որոյ ամենքն ալ 1,700-էն սկսեալ մինչ 1830 աղապիս պատմութեան կը վերաբերէին—բայց դիմախոսարար 1865-ի ծանուցեալ չարաչափ պատահարի մը զո՛ւ տուած է:

Բայց յայտնենք՝ նոյն պատահարին զո՛ւ տրուած է՝ Ռաբինտանց թագաւորներու դրան մը, Զաքարիա Սպասարեանի մէջ ուրը և Գարսաղաղի խաչնկանց իշխանին մէջ թուրի կռիւնք...:

Նշանակաւ, քաղաքացի խել մը կարեւոր հնութիւններ, զանազան հաղորդագրութիւններ, յորոց քանի մը կտորներ՝ ս. Երուսաղէմայ ամեն. տ. Երուսաղէմ. պատմութեան հոգեւորական խորհրդի մը կողմէն հաւաքուած է:

Յիշենք՝ նաև մագաղակեայ վերայ գրուած 120 տարուան Աւետարանը, 5 հատոր աղագային պատմութիւններ՝ աշխիւն, Պատմութիւն Արուսիայի, Պատմութիւն Գաղթականութեան հայոցի Պարսկաստան, Պատմութիւն Արևելայի՝ որ հարկաւոր մնաց ժամանակաշրջան մը կը կազմէ, և ուրիշներ, որք յիշեալ պատմութեանց նախորդականները լինելուն՝ մեծ կսկիծ կառնէ ոչ միայն տիրոջը, այլ և աշակերտ հնութեան մը յարգը ոչ տակաւ գնահատող բանասիրին:

Այսքանով չը վերջանար նորա կեանքը: Երկրազանցանք՝ Վիլիսթր-Լանկուային խնդրանք երկու հակ լիք ձեռագրերնով ՚ի փարիզ դրկած է:

2,000 կտոր արծաթեայ և պղնձեայ հայկական դրամները՝ յորս կը գտնուէ եղբւր նաև մեծ Տիգրանայ դրամն ալ՝ նմանապէս փճացած են 65-ին տիւր դէպքին մէջ:

Այս մեծանուն անձը քաղաքական կարեւոր պաշտօններ ալ վարած և ուսուց, պարսից և ազատ Համարակի շքանշաններով վարձատրուած է, և թէև այսօր Եօթնամասնական, բայց դեռ քաղաքական տաղարէլին մէջ կը գտնուի:

Կառնանք Պաթմալին: Պաթմալը՝ ըստ որում Կովկասու բերան, յոյնք

նին և առիթ տուին նրա միջամտութեանը: Սուլթանը պաշտօնապէս զահրէնկեց արաւ խանդավառութեամբ և նրա տեղ նշանակեց Տեղիքի-փաշային:

Այդ դէպքից կամենում են օգուտ քաղել այժմ, երբ Անգլիայի և Ֆրանսիայի ազդեցութիւնը Կ. Պոլսի մէջ թուլացած է: Անգլիան և Ֆրանսիան կամենում են հասկացնել, որ նրանք կարող են ընդմահուութեան հանգիստը սուլթանի կողմից, որը պաշտպանված կը լինի պետութիւններից, եթէ ֆրանսիական և անգլիական կառավարութիւնները կը կամենան առանց պետութիւնների համաձայնութեան գործել: Երեւի Ֆրէյսինէին յայտնի է այդ դիտաւորութիւնը, որ նա յայտնում է, թէ Անգլիային և Ֆրանսիային անհրաժեշտ է պետութիւնների համաձայնութիւնը: Ֆրանսիական արտաքին գործերի մինիստրը անհրաժեշտ է համարում գործողութիւնները սկսելուց առաջ եւրոպական պետութիւնների հետ համաձայնութիւն կայացնել: Այդ հարցի մասին բանակցութիւնները արդէն սկսված են և շատ արագ են կատարվում: Մինչև բանակցութիւնների վերջանալը Անգլիան և Ֆրանսիան չէզոք դիրք կը բռնեն, որ այժմ շատ հեշտ է նրանց համար, քանի որ եզրիտական մինիստրութիւնը բաւական զգուշութեամբ է գործում: Ինչպէս երևում է խեղդիկ էլ չէ վախենում, որ շուտով անկարգութիւններ սկսվեն, որովհետև նա յայտնել է հիւսկառնություն, թէ ինքը ոչինչ չից երկրի չէ կրում, յուսալով եւրոպական պետութիւնների պաշտպանութեան վրա:

ՊՍՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Polit. Corresp.» լրագրին Սօփիայից հեռագրում են ապրիլի 28-ին, որ լրագրական տեղեկութիւնների հախառակ, կարելի է հաստատապէս ասել, որ այնտեղ կատարեալ հանգստութիւն է տիրում և ոչինչ ցոյցեր չեն եղել, իսկ իշխան Ալեքսանդրի յարաբերութիւնները ուս-

ու հրկայք տեղական վաճառականութեան մէջ մեծ դեր կը խաղան. այժմ չէ որ Տիֆլիսու հայոց խորին ուշադրութեան ալ առարկայ լինի:

Ներկայ ընթացքով, այս քաղաքը օր ըստ օրէ հակադրեալ կը յոռաշրջուի, և քիչ ժամանակէն մեծ և կարեւոր դիրք մը պիտի տեսնայ:

Թէպէտև մինչև ցարդ Բաթում երթեկեկու համար դիւրութիւններ կը պակսէին, բայց երկաթիւնը որ դրեթէ աւարտելու մօտ է, և որ յաւաքից սկսածներէն պիտի սկսի բռնել, կը յուսանք որ այն ժամանակը Տիֆլիսու հայ վաճառականները կը հաճին կանխաւ Պաթումի հոգեւորականութեան տեղի դիւր և ազա վաճառականութեան ձեւեր հաստատել: Առանց սոյն նախորդ կարգադրութեան՝ կարելի չէ որ տիֆլիսեցի վաճառականն այսուհետև իւր գործերը հեշտու և յաջողութեամբ յառաջ տանի, քանի որ Պաթումի երկաթիւնը՝ Բաթումի երկաթիւնուցի վերջապետութեան հետ կցուած է:

Առ այս ծախսարկութեան արժանի է պ. Ա. զէքսանդր Նիկիտի թալիսեանը, որ առաջինը եղեր է Պաթումի ապրանք նախատեսող, և փութացիր է մեծ գումարով ընդարձակ հող գնել, որոց վրայ արդէն ձեռնարկած է այնպիսի հսկայակերտ շինութեան մը կառուցանել, որոց նմանը գուցէ Պաթում ոչ տեսած էր, և ոչ պիտի կրնայ տեսնել:

Թալիսեան՝ յիշատակել հողէն զատ երկաթիւնուցի կայարանին կից՝ 56,556 սաժէն հող ևս առած է 30,000 ռուբլով, որ ապագային մեծ շահեր կը խոստանայ:

Ուրիշ աղագային մ'ալ, պ. Յովհաննէս Զօհրաբեան Միլլիթանց առ ընթեր երկաթիւնուցի կայարանին, բաւական ընդարձակ տեղեր առած է, և հայոց եկեղեցւոյն կից ալ երկու պատկառելի շինութիւններ ըրած, որոց մէկուն մէջ արդէն առաստաղեղեղ նամակատունը հաստատուած, իսկ միւս չէրքը՝ վաճառականի մը վարձու տուած է:

սաց օֆիցերներին հետ միշտ բարեկամական են եղել:

—«Голосъ» լրագրին Գուրլինից հաղորդում են, որ իրանական ոստիկանութիւնը դատաւ այն կառքի հետքը, որի մէջ Կովկասի և Բուրիի սպանդանները փախան: Կառքը գտան երեք մղոն հեռու այնտեղից, որտեղ կատարեց սպանութիւնը, Գուրլինի և Լաւանի մէջ: Նիւ-Եօրկից հաղորդում են, որ իբր թէ Օդոն Բոստի Գուրլինի սպանութիւնը ֆինիաների գործ է համարում:

—Կ. Պոլսից «Голосъ» լրագրին հաղորդում են, որ այնտեղ Ռուսաստանի պատերազմական ծախսերը վճարելու մասին զաջնագիրը ստորագրվեց հինգ թիւի, ապրիլի 29-ին:

—«Polit. Corresp.» լրագրի Լոնդոնի թղթակիցը հաղորդում է, որ իրանական բոլոր քաղաքներում տոնախմբութիւններ էին կատարում Պարսիկի և նրա ընկերների բանտից արձակվելու պատճառով: Քաղաքներում աները լուսաւորված էին, գիւղերում և բլուրների վրա կրակներ էին վառվում: Ձմեռաները իրանց նաւակների առաջատարները զարդարել էին աղագային զոյններից կազմված փոկերով: Երաժշտական խօրերը անեցին «Պարսիկի մարշը» և աղագային այլ երգեր:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անաշոյ ծախսարկութիւններ: Մէկ հին թատրոնատէր գերմանական մէկ լրագրում պատմում է հետեւեալ անցքը: Գլխաւ թատրոնում, մի քանի տարի շարունակ ծառայում էր մէկ դերասան, որին ձակատարելը բազմաթիւ դաւաններ էր պարգևել. բայց որովհետև հասարակութիւնը ծախսարկու կողմից ծառ էր, քան թէ դերասանը ցանկանում էր, նա մտածեց այդ դէպքում օգուտ քաղել իր դաւանների ձեռքերից: Մի անգամ նա պէտք է խաղար Շիլլերի «Ալազակներ» մէջ չարագործ Ֆրանցի դերը. նա մօտ կանչեց իր ինն մեծ դաւաններին և դիմեց նրանց հետեւեալ խօսքերով. «Կուք ևս կարող էք որ և է բանով նպաստել ձեր հօր փառքին հասնելու: Այսօր երեկոյեան թատրոն եկէք, և հենց որ կը տեսնէք ինձ բեմի վրա, սկսեցէք ծախսարկել որքան կարելի է բարձր, և աղագայեցէք «բաւալօ, bis» և կանչեցէք ինձ»: Երեկոյեան, հենց որ վարագոյրը բարձրացաւ և Մօօրի հին ամրոցում Ֆրանցը երևեցաւ հասարակութեանը, վերնատու-

Այս աղագային երկու անձնաւորութեանց Պաթմումի մէջ երեկոյն՝ այժմիս յունաց և հրէից մէջ յուսահատութիւն տիրած է:

Իցիւ թէ, ուրիշ տիֆլիսեցի 5—6 աղագային վաճառականներ ևս առտ դային և տեղաւորուէին:

Անկասկած եմ, որ յայնժամ վերադիւնալ յայն և հրէայ վաճառականներն առանց այլ և այլութեան այս քաղաքին պիտի խոյս տան. որովհետև նորա արդէն մեծ գումարուղի տէր մարդիկն էր լինելով չեն կրնար անոնց հետ մրցել և ընդ երկար տոկալ:

Ահ, այն տուն Պաթմում՝ հայ վաճառականութեան համար չափաւոր մը կը դառնայ, և Պաթմումի վաճառականութեան լուրը գործերը հայոց ձեռքերու մէջ մնալով՝ ապագային մէջ աղղին ինչ մեծ օգուտներ չեն ընձեռնը:

Պաթմումի մէջ 100 տունի չափ տնւոր, իսկ 400—450-ի մօտ պանդուխտ հռոմէական հայեր ալ կան, յորոց մեծագոյն մասը Արտուինէն դադրեալ կը կարծուի:

Այս ժողովուրդին Արտուինի թեմական են:

1869-ին առաջնորդական փոխանորդի պաշտօնով արտուինցի Հ. Գրիգոր փոխանահան առտ հաստատուելով՝ մեծ տունի մը մէջ կը կատարէ իւր հոգեւորական պաշտամունքը:

Հ. փոխանահան ըսաւ թէ՛ իւր Պաթմում եկած ժամանակ՝ երեք տուն միայն ժողովուրդ կային: 1878-էն ՚ի վեր Հ. Անտոն Առաքելեանին յանձնուած է առաջնորդական փոխանորդութիւնը տեղաւոր հռոմէական աղագայից՝ կարգադրութեամբ գերապաշտու Ստեփաննոս եպիսկոպոսի Զաքարեան:

Հ. Առաքելեան՝ բայցակայ էր վիճակին: Նոր եկեղեցւոյ մը հիմնարկութեան ձեռնարկած են հռոմէական հայը, որոց շքեղատար բաւականին յառաջ տարուած է: Նորակերտ եկեղեցւոյն անունը պիտի ըլլայ Յիսուս-Փրկիչ: Կը յուսանք որ այս եկեղեցւոյ շինութիւնն ամառ-

նից բարձր ծախսարկութիւն կըստ և ինն ձայնների աղագայ լուկեցաւ. «հայրիկ, հայրիկ», «բաւալօ, bis», հայրիկ, բաւալօ: Կարող էք պատկերացնել ձեզ այդ տեսարանը...:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 մայիս: Մայիսի 9-ին Ալեքսանդրեան փառքի մէջ կատարվեցաւ իշխան Վորոնցովի թաղումը: Դադարը եկեղեցուց դուրս բերին Կոյսերական տան անդամները: Կատիօլ յայտնեց դատարանին, որ վարչական ձանադարձով ստացաւ բաւականութիւն իր գանգատի համար Մօսկվայի համալսարանից, որից պահանջում էր 2996 ռուբլ. այդ պարտքը չէին ընդունում ոչ համալսարանը և ոչ դատարանը: «НОВОСТІ» լրագիրը հաղորդում է, որ գինու ակցիզի մեծացնելու մասին լուրը հնարած է: «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ Կոմիտի մէջ այրվեցան մօտ 150 տներ, որոնք գլխաւորապէս հրէաներին են պատկանում: Հրդեհից վնասվածներին ապաստարան տուին և կերակրում են զօրանցների մէջ: Նրանց օգնող մի մասնաժողով է կազմված:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 մայիս: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 ռ. 75 կ., երկրորդ 90 ռ. 62 կ., երրորդ 90 ռ. 87 1/2 կ., չորրորդ 90 ռ. 62 կ., հինգերորդ 90 ռ. 50 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 218 ռ., երկրորդ 211 ռ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ռ. 37 կ., երկրորդ 90 ռ. 37 կ., երրորդ 90 ռ., ոսկի 8 ռ. 5 կ.: Ռուսաց 1 ռ. Լոնդոնի վրա արժէ 24,43 պէս, ռուսաց 100 ռ. Համբուրգի վրա արժէ 208 մարկ 12 պֆ., Փարիզի վրա արժէ 257 ֆրանկ: Բօրայի տրամադրութիւնը հանդիստ է:

ԽՈՐԱԳԻՐ—ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Չապէս յետոյ, հին տունը՝ դպրոցի կը վերածուի, յորմէ գերագոյնագր դուրի կը գտնուին այսօր, և իրենց աղագայներն ունանք՝ մինչև Տրապիզոն և այլուր դիւնելու չեն պարտաւորուիր:

Ռուսական կառավարութիւնը տեղաւոր յունաց քաղաքներ և գրեթէաւ փոքրիկ եկեղեցիներ՝ այսօր առհասարակ օրթողըս ժողովրդաց համար առժամանակեայ կերպով համալսարան եկեղեցւոյ մը փոխարկած է, և սկսի շարունակուի, մինչև որ ռուսական եկեղեցին կանգնուի:

Սակայն դպրոցի մասին այսպէս մտածուած է: —Ոչ երբէք:

Քաղաքին տիպած օրուան հետեւեալ օրը դպրոցը հաստատուել է...:

Հ. Գրիգորի համար ուրախութեամբ լսեցինք թէ Պաթմումի մէջը և դէմը գտնուած անգլիկ լեռներն՝ իւր ամբողջ և ընդարձակ տարածութեամբ ժամանակին թեթեւ գնդով ծախու առած է, և այսօր մեծ գին կընէ:

Աստանօր օգնական երիտասարդ ուսեալ վարդապետ մ'ալ կայ բնիկ արդուինցի, որոյ անունն է Հ. Պօղոս Պանտալեան:

Թէ Հ. Պօղոս և թէ Հ. Գրիգոր՝ երկուքն ալ Անտոնեան միաբանութիւնն են:

Այս երկու վարդապետաց հետ երկար տեսակցութիւն մ'ունեցանք, որք եռանդուն կերպով հարցումներ կընէին և աղագային օրուան խնդրոց վերայ հետաքրքրաբար և անյապարար տեղեկութիւններ կը խնդրէին:

Ամեն. Տ. Ներսէս ս. Պատրիարքին աղագայիւրական գործոց նկատմամբ իրենց խորին սրանշարունակ յայտնելով անոր տուած հրաժարականի վերայ կը ցաւէին:

Այս առթիւ դեռ շատ գրելիքներ ունէի և պիտի շարունակէի սոյն երկրորդ թիւի թիւ, եթէ աբ. Ե. Կաւարման հետաքրքրական երեւոյթը չը պաշարէր իմ միտքս և չը կատեցնէր դրելու...:

Ա. Յ. Այվազեան

„ВОСТОЧНОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

ВЫХОДИТЬ СЪ 1-го АПРѢЛЯ, ЦѢНА 8

ВЪ ТИФЛИСѢ Подписка принимается въ газетномъ Агентствѣ В. ШАВЕРДОВА.

29—50

JOURNAL D'ORIENT

1. Weihburggasse 9. (Vienne)

48—180

Միջին փողոց, Կաթոլիկ հեռակալ փողոցի ահկիւն № 13.